

Milena Miklavčič

Ogenj, rit in kače niso za igrače

3. del

Moške zgodbe

dedje

Oto (...): »Slovenci imamo bogato vojaško tradicijo. To nam bo povedal vsakdo, ki se je kadar koli videl v ogledalu, oblečen v kakšne koli vojaške cape. Se spomnite: imeli smo tudi velikega teoretika Jurija Vego, ki je topničarje učil, kako naj streljajo s pametnimi topovi.

Le malokdo pa ve, da smo imeli med topničarji tudi Lokvičani svojega junaka. Imenovali so ga Kanènar. Če bi za ta skriti potencial vedeli prej, bi se verjetno Slovenija že zdavnaj osamosvojila in ne, da se je čakalo name in mojo generacijo, da postori, kar je bilo treba.

Nekoč sem očeta vprašal: 'Pa kdo je bil ta vražji Kanènar?'

Odgovoril mi je: 'V starih časih so topovom rekli kanoni. In ker je ta možakar njega dni streljal s kanoni po Turkih, se mu je reklo Kanonèr. Ker pa je bil Lokvičan, so ga imenovali po lokviško: Kanènar.'

Preden so ga vpoklicali v vojsko, se je učil za sodarja, v spretnosti je kmalu prekašal celo stare mojstre.

Takrat pa, ko so Turki spet nadležno rinili na naše ozemlje, je cesar vpoklical v vojsko večje število fantov, med njimi tudi našega junaka. Dodeljen je bil k topničarjem. Kmalu se je znašel sredi najhujše bitke. Bolj ko so tolkli s topovi po Turkih, več jih je bilo. Rinili so naprej kakor mravlje. Topovi, s katerimi je streljal Kanènar, so imeli cevi iz češnjevca lesa. Polnili so jih s smodnikom in kamnitimi krogli. Zaradi prevelike vneme pa so se začeli nevarno segrevati. Poveljnik se je ustrašil, da bodo cevi eksplodirale in pobile domačo vojsko. Ukazal je priprave na umik.

Takrat pa se je Kanènar ojunačil, stopil naprej in predlagal poveljniku, da bi on na cevi nabil leskove obroče kakor na sod.

S tem bi cevi ojačal in bi lahko še nekaj časa streljali. Ker je bil položaj težak in skoraj brezizhoden, je poveljnik prikimal, četudi novotarije ni najbolj razumel. Mislil si je: če top raznese, si boš tako in tako sam kriv, če boš sploh ostal živ.

Hitro so se lotili dela. Eni so sekali leskove palice, drugi so jih kalali na pol po dolžini, Kanènar pa jih je zvijal okoli cevi, zarezoval hakelece ter jih nabijal tesno drugega do drugega po celi dolžini cevi.

Ko je delo končal in so topove napolnili, so Turki že nevarno potisnili fronto naprej.

Takrat ko so že mislili, da so zmagali, pa so topovi z vsem ognjem vžgali po njih! Ker je bila razdalja zelo kratka, so vsi topovi zadeli v polno.

Turški poveljnik, misleč, da je dobila deželna vojska dodatno pomoč, je nemudoma ukazal umik. Naši pa so še nekaj časa tekli za njimi predvsem zato, da se je točno vedelo, kdo koga preganja!

Najbolj pomembno je bilo, da je bila bitka dobljena. Navdušenje je bilo veliko. Kmalu se je na Kanènarovih prsih zasvetila medalja. Nosil jo je do svoje smrti, in to na svoji edini zakmašni obleki.

Še nekaj moram povedati: ko se je vrnil domov, se je zopet lotil svojega starega dela. Obenem pa je postal krajevni prevajalec ali tolmač, kakor so mu rekli Lokvičani, saj je edini daleč naokoli znal nemški jezik.

Takrat še ni bilo avtomobilov niti vlakov. Ljudje so potovali z vozovi, kočijami, največkrat pa kar peš.

Nekega lepega dne je pripešačil do Lokvice bosonog možak s culo na rami. Pri Sušici se je ustavil, se prepričal, da ga nihče ne opazuje, potem pa smuknil v grmovje. Iz cule je potegnil drugo obleko in čevlje in kmalu za tem je proti vasi prihajal lepo oblečen gospod. Ko je prišel do prvih domačinov, jih je nagovoril po nemško. Niso ga razumeli. Gospodar je povabil gospoda za mizo, pred zidanico ter poslal svojega desetletnika po Kanènarja.

Kanènar, ki je rad delal tovrstne usluge, se je nemudoma odzval. S prišlekom sta spregovorila par besed, potem pa se je pomenljivo zresnil, se obrnil proti gospodarju in rekel: 'Tako pošlji fanta po župana. To je zelo pomemben mož.' Fant je stekel, kar so ga noge nesle, in kmalu je prisopihal k zidnici še župan.

Po kratkem pozdravu mu je Kanènar pojasnil: 'Tale mož prihaja naravnost z Dunaja. Pošilja ga sam presvetli cesar. Pregledal bo, kakšno je stanje tukaj pri nas. Potem bo napisal poročilo in ga lastnoročno predal cesarju. Ker gre za izjemno priložnost, ne bi bilo prav, da dobi o nas slabo sliko.

Saj veste, nikoli se ne ve ...'

Župan se je v trenutku prelevil iz skopuškega stiskača in arogantneža v velikega dobrotnika in misleca. Še s Kanènarom je prišel s ti na vi.

Županja je v zidanici postregla s šunko, klobaso in taboljšim vinom. Kanènar je dal poklicati žensko, ki je slovela kot najboljša kuharica. Vedel je, kdo v vasi ima najbolj rejenega kopuna, najlepše kokoši in najlepšega purana. Cerkvenci ključar je med tem odprl klet in odpečatil sodček zakmašnega vina, ki je bil sicer namenjen za praznovanje svetega Janeza Krstnika, ko je bilo na Lokvici žegnanje.

Gostija se je začela. Kanènar pa je veselo prevajal, tako da so bili vsi zadovoljni, posebno župan. Ko pa so že malo preveč popili in je cesarjev odposlanec spregovoril tudi po naše, se je Kanènar ustrašil, da se bo kaj zalomilo, zato je proti večeru zabavo zaključil z besedami, da se cesarjevemu odposlancu zelo mudi.

Da pa ne bo med potjo lačen, so vse dobrote, ki so še ostale, spravili v vrečo, poleg pa dodali še dve buči vina.

Pri Sušici sta se zarotnika ustavila in si razdelila dobrote. Gospod je potegnil culo izpod grmovja, se preoblekel ter nadaljeval pot. Spet je bil isti potepuh kakor prej, le cula je bila večja in težja.

Kanènar pa jo je mahnil s svojim deležem domov, kjer so ga že nestrpno čakali otroci in žena.«

Zoran (...): »V naših krajih ob Soči so za stranišče dolgo časa uporabljali kar gnoj ob štali, zato se tam okoli še danes najdejo kovanci, ki so moškimi pri sranju padli iz žepa. Kasneje so se pojavila stranišča na štrbunk, ki so bila po vaseh v rabi do potresa leta 1976.

Prijatelj mi je pripovedoval, da je njegova mama takoj po vojni opravljala funkcionsko delo v Beogradu. Stanovala je v meščanski hiši, ki je bila dodeljena nekemu oficirju, Črnogorcu. Školjko v stranišču so uporabljali za shranjevanje masla, potrebo pa opravljali v bližnjem parku. Ko je Slovenka nekega dne nujno morala na gospodinjino stranišče, je potegnila vodo, gospodinja pa je stekla za njo, vila roke in kričala: 'Moj maslac, jo, moj maslac!'

V naši hiši (kmetija in pošta) pa je bila že pred prvo svetovno vojno tekoča voda in za izletnike smo imeli celo angleško stranišče. Babica Karolina je imela enaindvajset let, ded Rudolf pa devetindvajset, ko sta se poročila. Rudolf je obiskoval gimnazijo v Gorici, Karolina pa nunsko šolo pri Gospe Sveti na Koroškem. Poročila sta se iz ljubezni. Rodilo se jima je enajst otrok, Karolina pa je, ko je imel najmlajši sin tri leta, moja mami pa štiri, umrla pri sorodnikih v Novem mestu, kamor so se zatekli kot begunci po izbruhu soške fronte. Družina se je vrnila v obsoško vasico in otroke so prevzeli sorodniki. Trije so odšli v Južno Ameriko. Rudolfa so Italijani leta 1924 kot poštarja odpustili, pokojnino pa so mu nakazali šele po smrti leta 1935, ko je šla hiša zaradi zadolženosti na dražbo. Še ocvirek, bolj za šalo kot zares: včasih so imeli spolne odnose v glavnem v temi. Pa veste, zakaj? Zato, da žena ali mož nista videla usranih hlač. Redkokdo, če sploh kdo, jih je menjal po potrebi. Večina se je preoblekla v soboto po umivanju ali pa še to ne.«

Lojzi (1950): »Moj ded je bil brez dlake na jeziku. Ko sem bil še otrok, me je pogosto jemat s seboj. Konja je zapregel v voz in potem smo se počasi odpeljali na travnik, kjer so grabljice že naredile senene kopice, ki so jih možakarji zmetali na lojtrnik. Včasih se je z nama peljala tudi babica. Ko je konj zavil pod breg, je ded ustavil in rekel: 'Zdej pejt pa scat, da ti pol ne bo treba!' Babica se je z eno nogo uprla v drog, z drugo pa v breg, si spodrecala krilo in že je priteklo. Scalnica je špricala na vse strani, včasih tudi po meni, če sem sedel preblizu. Ko je končala, ji je ukazal, naj prisede k njemu: 'Posuši si jo, da te ne bodo obletavali brencelji in muhe.' In babica je razprla nogi, ded pa je zadovoljno godel zraven nje.«

Ciril (1954): »V času osamosvojitve sem bil mlad, nadobuden policist. V kraju, kjer sem služboval, smo imeli kar nekaj dela z vročerkvneži, ki se niso mogli sprijazniti z osamosvojitvijo. Nekateri so se potem vrnili v matično domovino, nekateri so se odselili v tujino, drugi so se umirili in ugotovili, da bo v novi državi sicer drugače, a bolje, kot je bilo prej.

A to ni tisto, kar sem vam želel povedati. Nadrejeni so me prosili, naj uredim dokumentacijo, ki je bila obsežna, raznolika in pestra. Moj predhodnik je bil zelo natančen in je popisal vsa *odstopanja* občanov, ki niso bila v skladu z zakoni in predpisi. Nekateri primeri so bili celo zelo zabavni. Denimo: kolesar, ki je naredil prekršek, je miličnika, ko ga je ustavil, gledal v oči, namesto da bi ponižno strmel v tla.

V posebnem zvezku je vodil *vaške ovaduhe*. Na moje veliko presenečenje tudi teh ni bilo malo. Bil sem šokiran, ko sem prebiral, kakšne neumnosti so nekateri od njih nosili predhodniku na nos. Še najhujše vaške čenče so bile v primerjavi z njimi – biseri.

S posebnim pismom sem se ovaduhom lepo zahvalil za sodelovanje. Da je v samostojni Sloveniji konec z ovajanjem sosedov in bližnjih, so razumeli vsi, razen enega. Bil je starejši občan, v času druge vojne si je prislužil nekaj medalj in še zmeraj je čutil v sebi dolžnost, da se *bori proti sovražniku*. Bil pa je komaj pismen in na policijsko postajo je prihajal skupaj z ženo, ki je bila njegova *tajnica*. Kadar je hotel kaj povedati, je spravil iz sebe le dva, tri stavke, potem pa je dregnil ženo, češ nadaljaj. Ko je ona povzela besedo, mi je *protijugoslovansko* delovanje nekaterih posameznikov razložila v vseh podrobnostih. Bolj, ko sem jima govoril, da smo Jugoslavijo pokopali, bolj sta se je oklepala.

Sprijaznil sem se, da ju od njenega *dela* en navaden policist, kot sem bil jaz, ne more odvrniti. Ženska je res bila lisica. Ugotovil sem, da je včasih kakšno zabeležko spremenila po čisto lastni presoji.

Največkrat je bil kraj in čas dogajanja isti, zamenjala je le glavne akterje. Če se ji je kdo zameril, ga je brez slabe vesti, četudi nedolžnega, potunkala v drek.

Počasi sem ju bil že do vrh glave sit.

Z rdečim flomastrom sem obkrožil sporna (nelogična) mesta v zabeležki in ji jo vrnil. Bila je ogorčena in osupla, kaj si upam! Njen mož je stal zraven nje in sikal, da bi takšne, kot sem bil jaz, nekoč ustrelili. Brigalo me je, kaj čvekata, pokazal sem jima vrata. Potem sta na moj račun napisala kar nekaj pritožb tako na zvezo borcev kot na vrh policije, pritožbo sta poslala v uredništva nekaterih časopisov.

Na srečo ju je vzel v roke zet, ki je bil trezen in razumen možakar. Šele po njegovem posredovanju sta nehala vohuniti za sovaščani in jih ovajati.«

Oto (...): »Tudi jaz imam eno resnično. Bilo je okoli leta 1980. Šverc z markami, nakup videorekorderjev in pornografskih filmov je bil za nekatere donosen posel.

V vsaki gostilni ali bifeju pa je govorice o biznisu po cele dneve v kotu na ušesa vlekel točno določen ovaduh. Zanimalo ga je, kdo šverca in kdo kupuje. Za *našega* so kmalu vsi vedeli, po kaj prihaja, in marsikdo si ga je privoščil. Pa sva prišla v bife na avtobusni postaji na špricer tudi s prijateljem Tonetom. Notri je bilo nekaj ljudi, v kotu pa tudi ta *stalni gost*. Spogledala sva se, malo nama je šlo na smeh. Vedel sem, da ima Tone na eno neumno vprašanje najmanj tri še bolj neumne odgovore.

Zato sem ga nadvse resno (in glasno) vprašal: 'A si mi zrihtal tisto?'

(To so bili časi, ko je kdo komu zmeraj nekaj *rihtal*.)

Odgovoril je skrivnostno in poltiho, a tako, da so vseeno lahko vsi slišali: 'Nemogoče! Nič več! Možakar, ki je do sedaj švercal to mast, je šel pod ključ. Biznis je postal bolj nevaren kot švercanje mamil!'

(*Ob vsaki besedi se je stalni gost pomaknil za malenkost bliže.*)

Miha pa še ni nehal govoriti o masti: 'Zadnja mast je bila najhujša! Pomisli – prvi dan kamen na njivi ali vinogradu namažeš, drugi dan ga samo z lopato *preštihaj* – pa se že spremeni v pesek!'

(*Stalni gost nama je bil že za hrbti, tik ob šanku.*)

'Veš, ta mast ni več hec, *matpakarjola*! Lahko ti kdo z njo namaže vogal od zidanice, naredi se luknja, lopov smukne k sodom pa ti vse vino popije.'

Na hitro sva spila in zapustila lokal, saj sem komaj zadrževal smeh. Tone pa je hudomušno dodal: 'Vidiš, pa sva še eni stranki prodala mast!'

In sva se razšla.«

SINOVI

Joži (1960): »Sodim med tako imenovane *produkte udarniške generacije*. Moj oče je pogosto sedel na *čardaku* (most čez potok, ki je tekel pod hišo) in s steklenico piva v roki obujal spomine na leta, ko je zmožel praktično vse: hodil je v službo, delal hišo, šel v delovno brigado, se vrnil, v domačem kraju pomagal graditi gasilni dom, našel čas za dekleta in zaploditev treh hčera. Vmes je obiskoval veselice, kjer so se ga fantje napili in razgrajali, ter nato bežali pred miličniki, ki so bili enaki, če ne še slabši od njih.

Mama je kimala, da je bilo točno tako, le še slabše, ker ni nikoli pozabila povedati, da sta bila večkrat lačna kot sita, slabo oblečena in obuta, brez kopalnice v hiši in podobno. Njune mantre so me zjutraj zbudile in z njimi sem šla spat. Z nenehnimi pridigami sta mi dala vedeti, kako zanikrna sem, da tako in tako ne počnem drugega, kot da se učim, pa še to mi gre strašno slabo izpod rok. Očitki, očitki, kar naprej očitki. Ko sem dobila nove čevlje, noga mi je čez leto zrasla za eno številko, mi je bilo zraven podrobiljeno, koliko ur sta morala zanje garati, da jima je teklo od glave. Stisnila sem zobe in zasovražila čevlje prej, preden sem jih sploh obula. Med obujanjem spominov na garaško in revolucionarno preteklost ni bilo časa za čustva, za ljubezen, za vprašanja o tem, kaj si želim, kaj razmišljam, kaj imam rada. Zanimalo ju je le, kolikšna je količina moje hvaležnosti, ki jo pokažem, ko si zame trgata od ust, da lahko živim kot kraljica.

Je bilo kaj čudnega, da sem komaj čakala, da uidem iz te garaške popolnosti? Pri sedemnajstih sem se kot *najbolj trapasta avša na svetu* zaljubila v *luštkanega frajerja*, v katerega smo bile takrat zaljubljene skoraj vse iz našega letnika. Me smo bile *piflarke*, gimnazijke, on je končal mehanično poklicno šolo. Imel je velike načrte o tem, kaj bo počel v življenju: dobro živel in nič delal. Besede so bile za mojo dušo kot balzam, saj sem bila navajena, da se le z *garanjem nekam pride*.

Sanjarila sem o najini skupni prihodnosti, ki sem jo gradila na občasnih zmenkih, za katere si je utrgal čas med druženji s prijatelji. Počutila sem se odraslo in zelo odgovorno, niti slišati nisem hotela, ko so me prijateljice svarile, da so ga videle tudi z drugimi. Bila sem naivno

prepričana, da so mi ga nevoščljive. Nekoč me je povabil na fantovščino enega od prijateljev. Doma sem se zlagala, da grem zgodaj spat, v resnici pa sem se izmuznila skozi okno, ker mi mama ne bi dovolila, da bi ponočevala. Pa bi bilo bolje, če bi me oče privezal za vrata ali me dal čez koleno!

Fantje so se ga ves večer nalivali, tri dekleta, ki smo jim delale družbo, pa smo se dolgočasile, saj so nas ignorirali, kot da nas ne bi bilo tam. Že proti jutru je postalo Evgenu slabo, odvlekli smo ga na stranišče, kjer nas je vse pobruhal, postajal vedno bolj zelen in mlahav, tako da smo morali poklicati urgenco. Kot vdano, zvesto in zaljubljeno dekle sem ga pospremila v bolnišnico na izpiranje želodca. Tam sem imela malo kasneje dve soočenji: najprej z njegovo mamo, ki me je ozmerjala s prasico, ker sem silila njenega Evgena z alkoholom, kmalu zatem pa še z očetom, ki me je vpricho vseh oklofotal in me odvedel domov. Žal pa klofute norosti, v kateri sem se z obilo trme znašla, niso mogle zajeziti.

Zanosila sem. Tisti trenutek, ko mi je ginekologinja povedala, da bom čez šest mesecev rodila, se je zgodil čudež: kar naenkrat so se moje misli kot karte med seboj pomešale, nato znova poravnale in po nekem razsvetljenju ali čudežu, pojma nimam, kako naj temu rečem, sem videla svojo prihodnost v povsem drugačni luči kot predtem. Nosečnost me je prizemljila.

Vprašanja, kako in od česa bom živela, kje bom stanovala, kako bom kot dijakinja zadnjega letnika gimnazije dobila denar za vsakdanje potrebe, me bo Evgen, ko bom debela in spremenjena, sploh še maral, kaj bodo rekli domači, moji, njegovi? Noge so se mi tresle, kot šiba na vodi, ko mi je brezosebni glas ženske v belem, ki je sedela nasproti mene, začel razlagati, da pa je še ena možnost, da lahko naredim splav, da je še čas. O, ne, ne, morilka pa nočem biti! Bo že, kar bo! Zdi se mi, da sem ta *bo že kako* v tistem trenutku izustila prvič, do danes sem ga že nešteto krat.

Ko sem povedala Evgenu, je rekel, *sranje* in me nahrulil, kaj še čakam, zakaj ne grem delat splava. Planila sem v jok, a ga moje solze niso ganile. Bil je prepričan, da mu bova z otrokom uničila življenje. Potrta in poklapana sem se vrnila domov. Ne vem, če mi je bilo kdaj tako težko kot v tistem trenutku. Kako naj povem mami? Nič mi ni šlo na roko.

Potem pa se le ojunachim: mama najprej sploh ni doumela, kaj govorim. Nakar so se ji oči na široko razprle. Sesedla se je na kavč in se zajokala. '*A to si nama naredila? Pa toliko upov sva polagala vate! Da bo nekoč nekaj iz tebe, da ti ne bo treba delati kot nama.*' Mamino reakcijo sem še lahko pogoltnila, očetove pa nisem mogla. Prvič sem ga videla potrtega in s solzami v očeh. Rada bi mu stekla v objem in ga prosila odpuščanja, a nisem mogla. Dotikanje nam v družini ni šlo najbolje od rok.

Pošteno mi je odleglo, ko je oče vzel vajeti v roke. Šel je do Evgenovih staršev in po začetnem vpitju in zmerjanju so se dogovorili za poroko. Evgen se z menoj ni želel niti pogovarjati. Bil je brez službe, brez volje, brez idej, kaj bi v prihodnje počel. Otrok, ki je bil na poti, je vse uničil. Po sili razmer se je moral zaposliti, kar mu je sploh smrdelo. Obenem pa je moral pokopati sanje o motorju, ki si ga je že leta želel kupiti.

V zakon sva stopila osemnajstletna. Ko danes gledam fotografije, sva bila zelo lep par: oba črnolasa, nasmejana, držala sva se za roke, okoli naju pa so stali svatje in hinavsko ploskali najini *sreči*, v resnici pa so naju opravljali, da bolj niso mogli. Pri njegovih smo na hitrico uredili malo večjo sobo, mama je na kredit kupila spalnico, njegovi pa so plačali novo okno ter zidarska dela. S stisnjenimi zobmi seveda. Moža je najbolj osrečila novica, da bo spomladi

vpoklican k vojakom. Od veselja se ga je napil in v službi naredil tri *plave*. Če sem iskrena, tudi jaz sem komaj čakala, da gre.

Ko se je rodila Emica, ga ni bilo več doma, bil je že v vojski. Čez tri mesece je dobil nagradni dopust, a ga je namesto z nama preživel s kolegi, da so deklico pošteno zapili. Moram pa reči, da je vnukinja zelo spremenila taščo. Postala je bolj človeška, bolj mila, pogosto se je zavzela zame, ko je videla, kako trpim. Pazila je na hčerko, ko sem se učila, na vsak način sem želela, da naredim vsaj nekaj dobrega zase: da maturiram. Živela sem od štipendije, večkrat sem kakšen dinar poslala tudi Evghenu. Srce me je bolelo, saj sem vedela, da bo denar porabil za pivo in cigarete.

Vrnitev iz vojske ni prinesla nič lepega: zaganjala sva se drug v drugega, se zmerjala, padali so tudi udarci. Med nama ni bilo nobene ljubezni, le občasno sva zaradi telesnih potreb pristala v postelji. Nihče ni vedel, da so ga v službi zalotili pri nepoštenih dejanjih in odpustili.

Ne skrivaj je vzel v Avstriji kredit na hipoteko. Ponaredil je podpise, saj hiša, v kateri sva stanovala, ni bila njegova, temveč od staršev. Denar je zapravil, obroke pa *pozabil* plačevati. Ko so starši dobili pismo s sodišča, niso mogli verjeti, da bomo ostali brez vsega, brez strehe nad glavo. Mama je doživela živčni zlom, meni je bilo v bistvu vseeno, saj sem bila še zelo otročja.

Preselili smo se v eno od občinskih stanovanj. Živela sva le od moje plače, ker je bil brez službe. Pogosto je bilo nevzdržno, saj mi je, če je le mogel, ukradel celo denar, ki sem ga hranila za prevoz na delo, za plačevanje vrtca. V najtežjih trenutkih nisem imela nikogar, ki bi mi stal ob strani. V tisti zmedi sem se zaupala sodelavcu, ki me je pregovoril, da sem se preselila k njemu. Nisem pa računala, da mi bodo domači ta korak tako zelo zamerili. Tašča mi ni hotela dati hčerke, trdila je, da je kurba že ne bo vzgajala.

Rado me je imel zelo rad, nič ne bi imel proti, če bi s seboj privlekla za cel vrtec otrok. Ne vprašajte, kako hudo mi je bilo, ko sem hodila hčerko čakati pred šolo! Le sem in tja mi je uspelo pregovoriti moževe starše, da sem deklico lahko odpeljala k sebi.

Leta so tekla, Emica je odraščala in vedno bolj me je vlekelo k njej. Zbližali sva se šele tedaj, ko je pri šestnajstih letih tudi ona postala mamica. Počutila sem se krivo, ker ji nisem stala ob strani. Nekdanja tašča jo je imela za igračo, vse ji je dovolila, kar ji je padlo na pamet. Tako je tudi fante vozila domov in priložnosti za greh je bilo nič koliko. V stiski se je na srečo zatekla k meni. Neizmerno sem bila srečna, ko sem jo sredi noči zagledala na vratih!

Pomagala sem ji, da je še naprej obiskovala pouk, naredila sem vse, da v šoli ni zamudila enega samega dne. Veliko sva se pogovarjali. Ker sem bila tudi sama v njenih letih zelo svojeglava, sem jo lahko še toliko bolje razumela. A ni šlo vse tako lepo, kot sva mislili, da bo.

Po rojstvu vnukinje se je čisto nepričakovano začela borba za otroka. Emičin nekdanji fant in njegovi starši so šli celo tako daleč, da so mojo hčerko obdolžili, da je psihično motena. Svojo zgodbo so gradili na nekem dogodku iz sedmega razreda, ko se je, ker je bila razočarana nad slabo oceno, želela vreči iz tretjega nadstropja. Na srečo niso uspeli. Najraje bi vam povedala njihova imena, da bi videli, kakšna pokvarjenost se skriva za zunanjim videzom tako imenovanih cenjenih in spoštovanih državljanov!

Zelo smo bili razočarani tudi nad odvetnico, ki smo jo najeli, da bi hčerki stala ob strani. Samo pobrala je denar, na razpravi pa je potem komaj vedela, za kaj gre.

Lansko leto sem izgubila partnerja, človeka, pisanega z veliko začetnico. Še zmeraj žalujem za njim, saj mi je kot prvi v življenju pokazal, kaj je to prava in čista ljubezen.

A Ema za mojo žalost noče niti slišati! Sili me, da bi se preselila nazaj k bivšemu možu Evgenu, ki je ostal sam. Druga ali celo tretja žena po vrsti ga je pustila z goro dolgov.

Od vsega hudega sem zbolela. Kako je mogoče, da je lahko lastna hči takšna igralka?! Dokler me je potrebovala, sem bila dobra, ko je zlezla na zeleno vejo, mi je brez razmisleka zarila nož v hrbet!

Ne morem verjeti, da je pozabila, kaj sta ji storila lasten oče in njegova mama! Z izsiljevanji je šla tako daleč, da mi je celo grozila, da ne bom več videla vnukinje, če je ne bom ubogala in prevzela skrbi za Evgena!

Prepiri, dan za dnem prepri! Vnukinja naju poslušaj in ne razume, da se njeni najljubši osebi sovražita in si mečeta v obraz grde besede. Poskušam se zadrževati, a mi ne uspeva najbolje. Prejšnji teden sem vseeno šla na kavo s prvim možem. To je bila najbolj žalostna ura v mojem življenju. Nasproti mene je sedel kot kup nesreče. Roke so se mu tresle, občasno se je jokal. Bil je čisto propadel, starec pri dobrih petdesetih letih! Sama sebi nisem mogla verjeti, da sem ga nekoč noro ljubila. Prosil me je, da mu občasno pridem vsaj malo pospraviti, morda tudi kaj skuhati. Povedal mi je, da je dve leti preživel na ulici.

Včeraj sem bila prvič pri njem. V kakšnem svinjaku živi! Nimam besed. Pospravila sem, kolikor se je dalo, potem pa sem stekla domov in se zjokala. Vnukinja je ravno prišla iz šole, me objela in rekla, da mi bo ona stala ob strani, če me vsi drugi zapustijo. Pa mi je bilo malo bolje pri srcu.«

Marjan (1960): »Odraščal sem v delavski družini, v kateri ni nikoli manjkalo ljubezni in razumevanja. Bili smo trije otroci, še danes se dobro razumemo med seboj. Oče je bil zagrizen modelar in mu ni bilo kaj dosti mar za druge stvari, zato se z mamo nista nikoli pehala za boljšim avtom niti za materialnimi dobrinami. V največji užitek nam je bilo, če smo se v nedeljo odpravili v hribe. Mama je spekla jabolčni zavitek, ki smo ga na vrhu pojedli, se malo nasmejali in nato odšli v dolino. Učila nas je opazovati naravo, rože in ljubiti planine. Z očetom smo tekmovali, kdo bo našel več zanimivih drevesnih korenin, iz katerih je doma izdeloval razne figure. Če smo naleteli na mravljišče, smo utihnili in strmeli v mravlje, ki so migotale sem ter tja.

Še zelo otročji in naiven sem prišel na srednjo strojno šolo. O ženskah nisem imel pojma, za druge barabije mi prav tako ni bilo mar. Rad sem se učil, mogoče so mi tudi zato rekli *piflar*. Sodeloval sem na najrazličnejših šolskih tekmovanjih. Učitelji so menili, da iz mene nekoč še nekaj bo. V četrtem letniku sem v Gozd Martuljku (tam je bil mladinski dom, ne vem, ali danes še funkcionira?) spoznal Natašo. Oba sva bila delegata počitniške zveze. Vnela se je ljubezen na prvi pogled in kot neizkušen fantič sem zagorel kot bakla.

Takoj po maturi sva se želela poročiti. Nisem prenesel misli, da je ne bi imel ob sebi. Kadar je ni bilo, se mi je zdelo, kot bi mi odrezali del roke in jo potem naslednje jutro spet pritrdili nazaj. Tak sem bil. Seveda so moji in njeni nasprotovali najini odločitvi. Zdelo se jim je prezgodaj. Moji starši so vedeli, kako rad se še igram z modeli letal in kakšne traparije počnemo z brati. 'Zakon je resna zadeva,' so me svarili. 'Ali jo poznaš dovolj, da se želiš vezati z njo za vse življenje?' me je s solzami v očeh spraševala mama. Tudi slišati je nisem hotel. 'Z Natašo se oženim pa pika,' sem trmoglavil. Končno so se starši vdali.

Poiskal sem si službo, Nataša, ki je maturirala na gimnaziji, pa je nadaljevala študij. Živela sva kot v raj. Komaj sem čakal, da se Nataša vrne s predavanj. Ekonomska fakulteta ji ni delala težav. Bila je vztrajna, pridna in hudičevo trmasta. Kmalu sem, zelo nerad, moral priznati, da je imela mama prav, ker mi je pri devetnajstih branila poroko. Nataša ni znala skuhati niti slanega kropa, kaj šele, da bi imela kaj smisla za rože, pospravljanje, čistočo. Imel sem jo zelo rad, zato sem molčal.

Prvič je počilo, ko se je napovedal otrok. 'Ne bom ga imela in pika!' je vztrajala žena. Obljubil sem ji vse mogoče, samo da bi se premislila. Jokal sem kot otrok, ko mi je naštevala argumente proti: prekinitve študija pa da ne bo več med najboljšimi v letniku pa da bo izgubila svoje prijateljice in podobno. Zatrdil sem ji, da bom sam pazil na otroka, da bom vzel porodniški dopust, da bom naredil vse, če otroka obdrži. Odločilno besedo so potem imeli njeni starši. Oče je jezno udaril po mizi in zakričal, da se še žival ne znebi svojega mladiča, mami so se zablistale oči in tedaj sem spoznal, da bi hčer tudi oklofutala, če je ne bi ubogala. V tistih mesecih sem začel prvič dvomiti o najini ljubezni, najini odraslosti. Otroka je obdržala zaradi svojih staršev, ne zaradi mene. Na Natašo sem začel gledati z drugačnimi očmi: bila je pretirano ambiciozna in zmeraj je hotela imeti prvo in zadnjo besedo. Toda *postelja* je še zmeraj *poglihala* vsa nasprotja, zato se nisem kaj dosti vznemirjal. Zakaj bi se le?! Rad sem jo imel, na poti je bil otrok in komaj sem čakal, da ga vzamem v naročje.

Kakšen mesec prezgodaj je na svet prijokal Sine. Tako smo ga klicali od rojstva in to ime se ga je potem prijelo in se ga drži še dandanašnji. Sine mi je pomenil vse, kar sem si v življenju želel. Ženi se je mleko ustavilo že po nekaj tednih in kdo drug je ponoči vstajal in mu grel stekleničko kot jaz? Žena je, brž ko je bilo mogoče, začela obiskovati predavanja. Jaz sem pri otroku opazil prvi zobek, sam sem ga vodil k zdravniku na cepljenje, v vrtec in pozneje v šolo. Spominjam se, da mu je nekoč rekla učiteljica, naj pride zaradi neke stvari mamica v šolo. Ja, bom očiju povedal, ji je odgovoril Sine.

Kljub številnim družinskim obveznostim sem v sebi še zmeraj nosil željo po fakultetni izobrazbi. Doma sem bil vedno bolj osamljen. Z ženo, ki je v roku diplomirala, sva se vedno bolj odtujevala. Kmalu je dobila dobro plačano vodilno mesto, in to je pomenilo, da se je domov vračala zelo pozno. S Sinetom sva skupaj pisala domače naloge, gledala televizijo, igrala košarko, obiskovala stare starše in se pogovarjala. Na srečo je tudi on podedoval ljubezen do modelarstva. Če sva le utegnila, sva odšla v delavnico in ustvarjala. Imela sva cel kup malih skrivnosti, ki so me osrečevale. Poleti sva odhajala v hribe, žena včasih ni niti opazila, da naju ni doma. Pa sem jo zelo pogrešal ... Vse skupaj se je povsem drugače obrnilo, kot sem si želel.

Do diplome na prvi stopnji fakultete sem se prikopal v letu, ko je Sine zaključil osemletno šolanje. Ker pa v sebi nisem imel nobenega občutka za komolčarstvo, sem še naprej obsedel na svojem starem delovnem mestu. Žena je bila takrat poslovno že več svetlobnih let pred menoj. Odhajala je na službena potovanja, le redkokdaj jo je zanimalo, kako se imata njena moška sama doma. Počutil sem se štorasto in butasto, zlasti v družbi njenih poslovnih partnerjev, zelo finih ljudi. Žena mi je govorila, da sem šleva in zguba. Stokrat sva se počila zaradi tega. Bolj ko sem ji razlagal, da se premalo posveča sinu, meni, družini, manj me je slišala. Celo njeni starši so bili brez moči. Ko sva bila mlajša, se je bala vsaj očeta. Z leti nič več. V sebi je imela moč, kakršne jaz ne bom imel nikoli. Znala me je prepričati, da je edinole tako prav, kot ona reče.

'Kaj potem, če sta najini vlogi zamenjani?!' mi je govorila. Ne zanikam: z njeno plačo smo si privoščili marsikaj: od hišice na morju do dobrega avtomobila, počitnic. Tudi Sine je imel več kot vrstniki. Vem pa in prepričan sem, da bi vse skupaj raje zamenjal za mamino pozornost, kakšen topel objem, pravljico za lahko noč.

Bila je zelo lepa ženska, po drugi strani pa čisto nematerinski tip. Če je Sine zlezal v njeno naročje, se ga je hitro otresla, odhitela po opravih ter pozabila na otroka. Nikoli ga ni udarila, zmerjala, kričala nanj. Včasih je imela slabo vest in takrat smo odšli jest ven. To so bili lepi trenutki, nepozabni.

Šestindvajsetega aprila, ne bom pozabil tega dne, je prišla iz službe že malo po kosilu. Ravno sem obrezoval drevje na vrtu. Pomahala mi je in odhitela v hišo. Upal sem, da si bo sama pogrela kosilo. Če bi me poklicala, da bi ji jaz, bi pač pustil delo in se ji pridružil v kuhinji. Potem je zapeljal na dvorišče še Sine. Kar naenkrat zaslišim njegovo kričanje. Na smrt sem se ustrašil. Stekel sem v hišo in že na pragu sem se skoraj prevrnil ob številne kovčke in potovalke.

'Kaj, za hudiča pa to pomeni?' sem povzdignil glas, čeprav sem slutil, da ne bom slišal nič dobrega. Sine je jokal, žena pa je bila čisto mirna. Odgovorila mi je, da jo dušim že od prvega dne, ko sva se poročila, da mora iti, ker če ne bo šla, se ji bo zmešalo.

Umaknil sem se ji, da je lahko odhitela mimo mene. Kaj sem hotel drugega? Srce me je bolelo zaradi sina, ker sem se bal, da bo krivdo za mamin odhod zvalil name. Češ šleva si, nesposobnež, copata, ker ne znaš obdržati ženske. Vesel sem bil, ker je želela, da ostanemo še naprej v dobrih odnosih. Na tihem sem bil celo srečen, da sem jo kdaj pa kdaj videl in z njo spregovoril par besed.

Tašča in tast ji njenega koraka nista mogla odpusti in sta ji prepovedala prestopiti domači prag. Potem je pustila službo in z novim partnerjem sta odprla svoje podjetje. Menda jima ni šlo vse gladko, tako kot sta si želela. Takšne govornice so mi prišle na ušesa. Junija naslednje leto se je zgodilo tisto, kar je spremenilo življenje njej in posredno tudi meni in sinu: na Celovški cesti, nekaj metrov pred blokom, kjer je živela, jo je zbil pijan voznik. Tako kot po navadi je hitela, ni bila pozorna – in se je zgodilo. Več dni je bila v komi, zdravniki so pričakovali najhujše. Toda njen trmasti duh je zmagal. Imela je poškodovana vretenca, vrtoglavice, težave pri hoji in še marsikaj. Več mesecev je bila po bolnišnicah. S Sinetom sva jo redno obiskovala. Skrbel sem zanjo, kot da me ne bi zapustila. Včasih je bila malo živčna, toda osamljenost in dolgi dnevi v bolnišnici so naredili svoje.

Zbližala se je s sinom, tudi najini pogovori so postajali vedno daljši. 'Vedela sem, da si dober človek,' mi je nekoč rekla, ko sem ji prinesel oprano perilo. Pripravljen sem bil, da ji vse odpustim. Da jo vozim na sodišče, k odvetniku, kamorkoli. Njena nesreča me je zelo prizadela, čeprav bi kakšen drug rekel, da se ji je usoda maščevala. Čez leto in pol, ko se je čisto opomogla, je spet pozabila na naju. Zelo sem bil jezen nanjo, zelo. Sicer pa je, kar je. Ko se bo Sine oženil, bo hiša spet polna otrok in veselja. Mogoče bodo vnuki ogreli celo ženino srce?«

VNUKI

Eva (1980): »Rodila sem se, ko sta bila starša že malo starejša. Mama je imela 38 let, ata pa pet let več. Brata sta že odšla od doma, tako da sem imela vso starševsko *ljubezen* le zase. Priznati moram, da je ni bilo veliko. Mama se je ves čas obnašala, kot da sem ji odveč, ata pa nikoli ni imel časa. Od doma je odhajal prvi, vračal se je, ko sva že sedeli pri večerji. Na srečo sem bila priden otrok. Popoldneve sem preživljala ob knjigah ali pa sem sedela na balkonu (ven nisem smela iti) in opazovala druge otroke, ki so se igrali na dvorišču. Zanimivo je bilo, da se nikoli nisem dolgočasila, zato se tudi nisem počutila osamljeno.

Potem pa je šla mama na operacijo žolčnih kamnov in z očetom sva ostala sama doma. Presenetilo me je, ker me je že prvi dan prišel iskat v šolo in potem sva skupaj preživljala popoldneve. Pogovarjala sva se o knjigah, in četudi je bil po poklicu biolog, je, ko je bil mlajši, veliko bral. V enem samem tednu, ko mame ni bilo, me je naučil kotalkanja. Enkrat me je peljal v Tehnični muzej v Bistro, enkrat pa v Prirodoslovni muzej v Ljubljano. Toliko se mi ni dogajalo ne prej ne pozneje! Nedeljo pred mamino vrnitvijo iz bolnišnice smo preživel skupaj z bratoma. Tudi njima ni bilo čisto nič jasno, zakaj je oče tako nasmejan.

Potem pa je prišel torek, ko se je mama vrnila iz bolnišnice. Kot bi nekdo pritisnil na nevidni gumb: očeta spet ni bilo nič doma, spet sem bila sama. A tokrat je bilo vse drugače. Samota me je ubijala! Nisem je prenesla. Začela sem uhajati na dvorišče, družila sem se s starejšimi otroki, ki so me naučili marsikatero traparijo. Vse bi dala, da bi bil ata ponovno vse popoldneve ob meni! Zaradi njegovega mrkega obraza, ki ga nisem razumela, se ga nisem upala prositi za uslugo.

V sedmem razredu smo ob 8. marcu pisali o mamah. Kot bi bilo danes, tako dobro se spominjam: najprej sem hotela napisati osladno in pocukrano zgodbo, potem sem se premislila. S črnim, debelim flomastrom sem napisala čez ves list: *rada bi umrla*. Razredničarka je starše poklicala v šolo, potem so me odpeljali k dr. Jožetu Felcu, s katerim se je ata poznal še iz študentskih časov. V spominu mi je ostal njegov zelo mil obraz in mehka dlan, s katero je zaobjel mojo, ko sem mu dala roko. Ob odhodu mi je podaril knjigo *Dom mojega doma*. Namesto zahvale sem mu morala opisati najsrečnejši trenutek v svojem življenju. Oči so mi zažarele in z veseljem sem mu opisala teden, ko sva bila z atom sama doma.

Ko sem končala, me je dr. Felc prosil, naj se za nekaj minut umaknem na hodnik. Z atom se je želel pogovoriti na samem.

Še danes ne vem, kaj se je potem dogajalo v ordinaciji, vem pa, da je bil atov obraz, ko je stopil skozi vrata, zelo žalosten. Zelo, zelo žalosten.

Čez kakšen mesec me je mama pri večerji vprašala, koga imam raje, njo ali ata. Gledala sem v krožnik in ji nisem odgovorila. Preveč me je bilo strah. Potem mi je povedala, da se bosta z očetom ločila, da lahko izbiram, bom živela pri njem ali pri njej.

Odločitev je bila lahka: šla sem z atom. Nikoli mi ni bilo žal. Mama je pripeljala domov Petra, s katerim se je dobivala že nekaj let. Ko se mi je zlagala, da gre na operacijo žolčnih kamnov, je bila z njim, pa si mi ata tega ni upal povedati.

Pri atu sem imela precej, kako naj rečem, proste roke. Rekel mi je, da mi zaupa, da ne bom počela neumnosti. V zameno sva se veliko družila, pogovarjala, rolkala. Ata in mama sta bila dogovorjena, da z njo preživim vsak drugi vikend v mesecu. Redkokdaj sem ga. A mi ni bilo dosti mar. K atu sta prihajala na obiske tudi brata, ki sta bila že na univerzi.

Danes, ko sem že odrasla (družine še nimam), o atu in mami velikokrat razmišljam. Mene sta rodila zato, ker sta verjetno želela zakrpati svoje odnose. Ni se jima posrečilo, žal. Morda so travme iz otroštva krive, da se težko navezujem na ljudi. Ne zaupam jim, nekje globoko v srcu čutim, da me bodo samo izkoristili in zavrgli.

Žal mi je, da je dr. Felc že pokojni. Srčno rada bi ga obiskala in se pogovorila z njim. Skrbi me tudi za ata. Kaj bo z njim, ko se bo upokojil? Če mene ne bo, kdo bo skrbel zanj?«

Jani (1980): »Ko sem bil star enajst let, me je zlorabil duhovnik. Do nas, otrok, je bil zelo prijazen. Zmeraj je imel pri roki bombone, njegova kuharica, babičina sestra Nana, pa je kljub visoki starosti pekla slastno pecivo, ki ga je sam pojedel bolj malo, večino je delil z nami. Župnišče je bilo skromno, pozimi zelo mrzlo in prazno. Nana je spala v sosednji stavbi, ki je bila prav tako v lasti župnije, le da so se spodnji prostori oddajali v najem. Župnik je imel veliko knjižnico, v kateri sem bil kuhan in pečen. Mama je bila, kar se mene tiče, lahko brez skrbi: nisem se potepal niti nisem zganjal neprimernih vragolij, raje sem po šoli zavil med knjige. Nana mi je skuhala čaj, potem pa se je spet umaknila med svoje lonce.

Za rojstni dan sem dobil kolo. Ponija. Neizmerno sem bil ponosen nanj! Po vasi sem se vozil kot kakšen petelin. Nekoč me je ustavil neki fant. V roki je imel palico. Vtaknil jo je med vilice kolesa in mi ukazal, naj sestopim.

'Ali ti ga je župnik kupil?' me je vprašal. Njegov glas je bil poln zlobe. Kar zmrazilo me je. S tresočim glasom sem odgovoril, da so mi ga kupili domači. Za rojstni dan.

'Kar še ni, še bo!' se je potuhnjeno zarežal in me pustil samega.

Na ta dogodek sem že skoraj pozabil, ko me je nekoč župnik ustavil na stopnicah in me vprašal, zakaj se ne pridružim ministrantom, če že tičim v župnišču kot pozabljen čevljar.

Malo sem pomencal, ker mi je bilo nerodno povedati, da me že za v šolo mama komaj spravi iz postelje, kaj šele, da bi moral ministrirati ob jutranji maši. Na hitro sem se izgovoril, da bom mamu in ata vprašal, pa ju, seveda, nisem. Onadva bi bila takoj za.

Opazil pa sem, da je takrat, ko je šla Nana ali v trgovino ali kam na obisk, začel prihajati v knjižnico.

'Da ti ne bo dolgčas,' mi je rekel, ko se je usedel na drugo stran mize in se potopil v branje. Kmalu sva se začela pogovarjati, spraševal me je o tem in onem. Zanimalo ga je, če mi je kakšna deklica všeč, pa če so mi starši že kaj povedali o tistih *rečeh*. Niti mi ni bilo nerodno, zakaj le, župnik nas je že pri spovedi spraševal vse sorte neumnosti! Nekoč je prinesel neko revijo.

'Pokazal ti bom, kaj ljudje počnejo, ko spravljajo v greh mlade fante, kot si ti.'

Ob pogledu na razgaljene ženske je moje telo pač reagiralo tako, kot bi odreagiralo vsako drugo: lulček se mi je postavil pokonci in v trebuhu sem začutil gomazenje, ki je bilo prav prijetno. Tedaj pa sem začutil njegovo roko. Čisto mirno me je začel *gnesti*. Ni imel veliko dela, saj sem prej kot v minuti postal med nogami moker, iz ust pa mi je ušel glasen krik. Tisti večer sem šel brez večerje v posteljo. Izgovoril sem se, da mi je slabo. Sram me je bilo pogledati mami v oči.

Sploh ne vem, zakaj, a vedno bolj sem si želel, da se tisti glasni krik ponovi. Po eni strani sem trepetal, da bova z župnikom ostala v knjižnici sama, po drugi strani pa sem komaj čakal, da Nana odide po svojih poteh.

Potem pa me je nekoč vprašal, če bi imel APN 6. Obsedel sem z odprtimi usti. V moji glavi pa se je naredil nekakšen klik. Bilo je kot strela z jasnega neba! Preplavili so me spomini na tistega mulca, ki me je nekoč vprašal, če mi je župnik že kupil kolo. Postalo mi je nelagodno pri duši. Počutil sem se umazano in zavrženo. Kaj pa, če si je tudi tisti mulc kolo zaslužil na enak način kot jaz?

Planil sem z divana, šele pri vratih sem si potegnil hlače gor in potem sem zbežal po stopnicah, kolikor so me noge nesle. Ustavil sem se šele doma. Oče, ki je ravno prišel iz delavnice, me je začudeno pogledal. 'Kaj pa ti noriš?' me je vprašal. V tisti zmedi, ko nisem vedel, kje se me glava drži, sem izstrelil, da me župnik že ne bo več šlatal, da tudi motorja ne maram. Očeta je skoraj kap. Prijel me je za uho in me odvedel v kuhinjo.

'Samo poslušaj ga, gada pokvarjenega!' je kričal pred mamom, ki se ji ni niti sanjalo, kaj se dogaja. Moral sem poklekniti in še enkrat ponoviti vse – od besede do besede – kar sem povedal že očetu. Prej, preden sem zaprl usta, je že padalo po meni. Ata si je odpel usnjen pas in me zaradi umazanih misli pretepel kot psa. Naslednji dan nisem šel v šolo, kako bi, saj sem bil po celem telesu marogast kot modras! Me je pa ata odvedel v župnišče, kjer sem moral znova pasti na kolena in se župniku opravičiti, hkrati pa priseči, da o svoji bolni domišljiji ne bom nikomur povedal niti besedice.

Nana je bila zrelo jezna name. 'Da te nikoli več ne vidim!' mi je rekla. Tri mesece pa sem moral, za pokoro, vsak dan k prvi jutranji maši. Takrat še nisem vedel, kaj točno sem ga polomil. Kar verjel sem, da sem res jaz kriv in se za umazano domišljijo pač moram spokoriti. Šele veliko kasneje, ko sem že vedel, *koliko je ura*, so dogodki iz otroštva prišli za menoj. Pri devetnajstih letih so me, ne vem, zakaj ravno takrat, čisto sesuli. Moral sem poiskati psihiatrično pomoč. Pa bi bilo vseeno, četudi je ne bi. Tisti ženski, h kateri so me poslali, je bilo ob opisovanju dogodkov še bolj nerodno kot meni.

Moram reči, da sama zloraba še zdaleč ni toliko bolela kot reakcije bližnjih. Duhovnika sem lahko preklel, mame in očeta nisem mogel.

'*Molči, o duhovnikih nikoli ne smeš govoriti grdo!*' mi je mama tisočkrat zabičala, a ni dosti pomagalo. Tega, kar so mi vsi skupaj storili, ne bom nikoli pozabil, odpustil pa tudi ne. Morda se vam bo zdelo butasto in smešno, a vam še nekaj povem: med študijem sem imel po spletu naključij priložnost, da sem mentorju pomagal pri zbiranju zgodb o povojnih pobojih. Šok, ki sem ga doživel, je bil nepopisen. Srečal sem ogromno ljudi, ki so bili solidarni s povojnimi morilci na podoben način, kot je bila z župnikom solidarna moja mama: '*Ta tovariš je bil prepomemben za našo partizansko zgodovino, da bi lahko bil kriv, sploh pa ne zaradi nekih izmišljenih pobojev nanj metati blato.*'

Kako podobno slepi smo ljudje! Mama vse do smrti ni mogla verjeti, da me je župnik zlorabljal in mi skoraj uničil življenje. Tudi tisti, ki so osebno poznali morilce in so vedeli, koliko so jih zmetali v brezna, so prav tako trmasto trdili, da niso bili nič krivi, da je že moralo biti tako, kot je bilo. Ne enih ne drugih ne bom nikoli razumel!«

(Milena Miklavčič, 2019: Ogenj, rit in kače niso za igrače. Del 3. Moške zgodbe, Brežice: Primus)

Objavljeno z dovoljenjem avtorice